

УДК 324:94(477.8)

Діяльність представників української лівіці у Сеймі і Сенаті Другої Речі Посполитої (1928-1935 рр.)

І.І. БЕГЕЙ

Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку
України, м. Львів, E-mail: begej@i.ua

Авторське резюме

У статті проаналізовано виборчі кампанії 1928 і 1930-х рр. до польського сейму і сенату, парламентську працю послів і сенаторів української лівіці (представлена Українською соціалістично-радикальною партією (УСРП), Українською соціалістичною групою «Вперед» (УСГ «Вперед»), Сель-Роб (єдність) та ін. партіями). Визначено особливості діяльності послів і сенаторів, які представляли ліві політичні сили, охарактеризовано основні вектори протистояння з провладними партіями, визначено вплив інтерпеляцій на покращення соціально-економічного, національно-культурного стану українців Галичини.

Зокрема, йдеться про те, що депутатські мандати українські політичні сили виборювали для того, щоб інструментарій боротьби з фактичною польською окупацією західно-українських земель поповнити ще одним – парламентський. На жаль, для досягнення цієї мети вони не зуміли належним чином об'єднатись, лише ліві утворили кілька передвиборчих блоків. Не було достатнього порозуміння між їхніми представниками й у парламенті. Однак здебільшого вони солідаризувалися у справі захисту національно-культурних прав українців, а у вирішенні соціально-економічних проблем ситуативно єдналися з польськими парламентарями.

У дослідженні наголошується на особливостях виборів до законодавчого органу Польщі у 1930 р.
© І.І. Бегей, 2015

(жорстока «пацифікація» (умиротворення) українського населення польською владою, створення українсько-білоруського блоку, масове спотворення результатів голосування), роботі українських послів у сеймових комісіях, змісті їх звернень до різних державних інститутів.

Ключові слова: лівиця, парламент, посол, вибори, Галичина, Друга Річ Посполита, інтерпеляція.

The activities of the representatives of ukrainian left in the Sejm and the Senate of the Second Polish Republic (1928-1935)

I.I. BEGEJ

Lviv institute of banking the University of banking of the National Bank of Ukraine, Lviv, Ukraine,
E-mail: begej@i.ua

Abstract

The article analyzes the election campaign of 1928 and 1830s to the Polish Sejm and Senate, the parliamentary work of the ambassadors and senators Ukrainian left (represented on the Ukrainian socialist-radical party (USRP), the Ukrainian socialist group Forward (USG "Forward"), SEL-Rob (unity) and other parties). Defined the activities of the ambassadors and senators who represented the left-wing forces, characterized by the basic vectors of the confrontation with the Pro-government parties, the effect of interpellate on the improvement of the socio-economic, national and cultural status of Ukrainians in Galicia.

In particular says that the parliamentary seats in the Ukrainian political forces struggled to tools struggle with the actual Polish occupation of Western Ukrainian lands to replenish another one – parliamentary. Unfortunately, to achieve this goal, they failed to properly unite, only the left has formed several electoral blocs. There was not enough understanding among their representatives in Parliament. However, in General, they also shared in the protection of cultural and national rights of Ukrainians, and in addressing socio-economic problems of situational joined with the Polish Parliament.

The study notes on the peculiarities of elections to the legislature of Poland in 1930 (cruel "pacifism" (peace) of the Ukrainian population by the Polish authorities, the creation of the Ukrainian-Belarusian block, mass falsification of the voting results), the Ukrainian ambassadors in parliamentary commissions, the content of their applications in various state institutions.

Keywords: levita, parliament, ambassador, elections, Galicia, Second Commonwealth, interpellation.

Постановка проблеми. 4 березня 1928 р. відбулися вибори до сейму, а 11 березня – до сенату польської держави, участь у яких вперше у міжвоєнному періоді ХХ ст. взяли представники практично всіх без винятку політичних сил Галичини, серед яких – українська лівиця (представлена Українською соціалістично-радикальною партією (УСРП), Українською соціалістичною групою «Вперед» (УСГ «Вперед»), Сель-Роб (єдність) та ін. партіями). Згодом вони брали участь в аналогічних виборах 1930 року і відмовились від них – 1935 і 1938 рр. Попри політичні утиски інститутами, антиукраїнськими колами Польщі, кримінальні переслідування її владою, українські ліві сили мали можливість у межах конституційних норм Другої Речі Посполитої використати ці вибори і свою присутність у сеймі та сенаті для легальної боротьби проти польського соціально-національного гніту українців.

Аналіз досліджень і публікацій. Представлена у розвідці проблема – малодосліджена і вимагає поглибленого аналізу діяльності представників української лівиці у сеймі і сенаті Другої Речі Посполитої у 1928-1935 рр. Її джерельну основу становлять архівні документи, матеріали періодичної преси, спогади членів партій лівого політичного спрямування та їх опонентів. Частково цю проблему в контексті дотичних тем досліджували Жерноклеєв О., Райківський І. [1], Райківський І. [4], Швагуляк М. [18], ширше – Зайцев О. [2; 3], Коко Е. [19], Шумило М. [20].

Мета дослідження – показати використання українськими лівими політичними інструментів передвиборчих компаній і парламентської діяльності у справі захисту соціально-економічних і національно-державницьких інтересів українців у міжвоєнній Польщі.

Виклад основного матеріалу. Під час виборчої кампанії 1928 р. до польського парламенту, соціалістичні сили утворили декілька виборчих блоків, серед яких виділимо № 8 («Українське селянсько-робітничє соціалістичне об'єднання», яке виступало за створення робітничо-селянського уряду); № 9 («Сельроб-лівиця», яка стояла на платформі Сельробу); № 13 («Робітничо-селянська єдність», яка виступала за приєднання Західної України до УСРР); № 22 («Виборчий блок українських соціалістичних селянських і робітничих партій (УСРП-УСГ «Вперед»)), основу якого становили представники УСРП); № 26 («Українська партія праці» із радянським орієнтацією) [2].

Роз'єднаність лівих привела до закономірного результату – більшість партій лівого політичного спектра не зуміли потрапити до парламенту. Натомість польські соціалісти зуміли скласти відчутну конкуренцію Безпартійному блоку співпраці з урядом (ББСУ). Зокрема ліва опозиція (ППС, ПСЛ «Визволення» і Селянська партія) провела до вищого законодавчого органу 129 послів, Комуністична посольська фракція нараховувала 7 послів.

Серед польських народів найбільше представництво мали українці. Серед лівих необхідну (прохідну) кількість голосів набрали тільки УСРП та Сель-Роб. У парламенті УСРП утворила свій парламентський клуб (8 послів зі списку № 22), на чолі якого стояли: Л. Бачинський (голова), С. Жук (заступник) і Д. Ладика (секретар). Діяв також Клуб Сель-Робу під проводом М. Чучмая. Відзначимо, що впродовж роботи сейму та сенату відбувалися певні ротації у складі парламентських клубів. Уже у травні 1929 р. за «діяльність, несумісну з соціалістично-радикальною ідеологією», із УСРП був виключений посол К. Стефанів (Головна управа партії безрезультатно вимагала, щоб він склав свій мандат). 11 квітня 1930 р. помер голова УСРП Л. Бачинський. На його місце увійшов до сейму і до Української соціалістично-радикальної парламентської репрезентації (УСРПР) В. Темницький – член УСДП [3], яка була учасницею блоку № 22.

В. Темницький балотувався до польського сейму у 1928 р., по округу № 53 (м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ). За виборчий блок УСРП-УСГ «Вперед», до якого він входив, проголосувало близько 270 тис. виборців. Їх вистачило для обрання дев'ятьох послів до сейму та одного до сенату, які представляли лише радикальну партію. Есдеки, серед них і В. Темницький, зайняли друге місце у зазначеному виборчому списку, яке не забезпечило їм жодного місця у польському парламенті [5, с. 370,371]. Як метафорично зазначала газета «Діло», голоси їхніх «симпатиків потонули у морі радикальних голосів» [6, с. 2].

Лише дочасна смерть радикала Л. Бачинського дозволила В. Темницькому зайняти місце у польському парламенті. У травні 1930 він дав інтерв'ю газеті «Robotnik» (друкований орган Польської партії соціалістичної), в якому наголошував: «Українські націоналісти стоять на позиції, що всі події в Польщі, якщо йдеться про боротьбу за демократичний устрій держави, їх стоячи на принциповому становищі, не цікавлять. Ми також прагнемо до незалежності України». Однак все, що діється в Польщі, обходить нас не лише тому, що в ній живемо, але також тому, що боротьба за демократію в Польщі є важливою для нас також з точки зору міжнародної... Тому в цій боротьбі мусимо йти разом, пліч-пліч [21, с. 3].

Зауважимо, що українські соціалісти активно працювали у таких сеймових комісіях: бюджетній, конституційній, охорони праці, відбудови краю, правничій, промислу та торгівлі, суспільної опіки, реформи рільничої, робіт публічних, земельної та військової, що давало змогу хоча б частково впливати на вирішення окремих питань. Проте між представниками лівих не було порозуміння. Зокрема 31 березня 1928 р. голова Клубу Сельробу М. Чучмай і представник Сель-Роб-ліввиці, член КПЗУ К. Вальницький гостро розкритикувати позицію

УСРП, звинувачуючи соціалістів-радикалів, як зрештою і ундовців, у прислужництві таборові реакції і фашизму. Зокрема зазначалося, що «соціал-угодовці» з УСРП тягнуться «у хвості УНДО» [20, с. 155].

У першій декаді квітня 1928 р. послі УСРП внесли низку інтерпеляцій: І. Шекерик підготував інтерпеляцію у справі переслідування поліцією українських кооперативів; Д. Ладика – вніс дві інтерпеляції в справі переслідування української преси. В справі фальсифікації виборів у с. Жабокруки Городенківського повіту Л. Бачинський та інші послі УСРП внесли інтерпеляцію до міністра внутрішніх справ і справедливості. Голова УСРП також звернувся до міністра внутрішніх справ із інтерпеляцією в справі «перепроведення виборів до громадських рад і впровадження виборних органів самоврядування до виконання урядування» [7, с. 2]. Згодом Л. Бачинський звернувся з інтерпеляцією в справі виборчих зловживань в Ісакові Городенківського повіту. Інтерпеляція М. Рогуцького була направлена міністру земельних справ, скарбу і публічних робіт в справі негайної допомоги жертвам повені в підгірських околицях Східної Галичини [7, с. 2].

У сеймі послі УСРП ситуативно об'єднувались з представниками опозиційних польських партій при розгляді окремих законопроектів, які погіршували соціально-економічні інтереси громадян. Так, 23 травня 1928 р. у сеймі обговорювали два урядові проекти про нові податки: ґрунтового і домовий. У дискусії над цими законопроектами забирали слово представники УСРП та ППС. Всі виступаючі, крім представника ББСУ, розкритикували ці законопроекти і закликали їх відкинути одразу ж. У результаті скоординованих дій обидва законопроекти були відкинута.

Підсумовуючи роботу першої сесії новообраного польського парламенту, І. Макух стверджував: «Сейм і сенат ухвалили кількомісячну бюджетову провизорію, а потім бюджет на 1928-1929 рік. Промови польських соціалістів та українських послів були гострі. Але польська сеймова більшість нічого собі не робила з гострих промов українських послів. Найгостріше і найбільш опозиційно промовляв д-р Лев Бачинський. Інші наші послі менше промовляли» [5, с. 376].

Виступи послів УСРП в польському сеймі, здебільшого, присвячувалися запереченню прав Польщі на західноукраїнські землі. 19 лютого 1930 р. І. Макух на засіданні сенату виголосив промову, в якій заявив, що Польща не має чіткої програми, яка дозволяла б вирішити українське питання: «Ані свободи національно-політичного розвитку, ані господарського розвитку українського народу не признається, позбавлення українського населення права зборів, нищення культурно-освітніх українських організацій, розв'язання «Лугів» і «Соколів», спинювання праці «Сільського Господаря» і кооператив, утиски і карни на свідомих одиниць, нищення приватного українського шкільництва по селах (Коломиїщина-

Снятинщина) - це негативна програма супроти українського населення» [8, с. 2].

У 1930 р. були оголошені додаткові вибори на Волині. Представники української лівиці намагалися збільшити своє представництво у парламенті. УСРП розгорнула активну виборчу кампанію, основне вістря якої спрямовано на збільшення свого представництва у вищому законодавчому органі Польської держави. Лідери колишнього Сель-Робу (правиці) М. Чучмай, С. Волинець і П. Крайківський звернулися з листом до ЦК Сель-Робу (єдності), в якому пропонували якнайшвидше вирішити справу прийняття колишніх членів Сельробу до Сельробу-єдності і об'єднати зусилля у виборчій кампанії проти «ундо-фашизму». Однак Сель-Роб (єдність) не тільки не відповів на це звернення, але й поширив виборчу відозву, в якій називав керівників колишнього Сель-Робу (правиці) «лівими соціал-фашистами». Сель-Роб (єдність) домігся реєстрації свого списку № 36. У зв'язку з цим лідери колишнього Сель-Робу зняли свій список № 8 [17, арк. 15-19]. У результаті повторних виборів на Волині УСРП збільшило своє представництво в сеймі на один мандат, Сель-Роб (єдність) – на п'ять мандатів. У сенаті УСРП одержало додатково два мандати, Сель-Роб (єдність) – один мандат. Натомість Сель-Роб (правиця) втратив два мандати в сеймі й один у сенаті. Проте новообрані парламентарі не встигли прийняти посольську присягу – 30 серпня президент І. Мосціцький розпустив парламент і призначив нові вибори на 16 і 23 листопада 1930 р.

Виборча кампанія 1930 р. проходила в умовах акції «пацифікації» (умиротворення). Українські соціалісти, зважаючи на те, що «польський націоналізм і шовінізм, при згідливій мовчанці так званих польських демократичних соціальних елементів», істотно посилюють свої позиції», усвідомили незаперечність того факту, що «для оборони основного життєвого права народу не вистарчають у тих виборчих відносинах сили окремої політичної організації, але треба творити загальний український блок» [9, с. 2]. Потреба утворення спільного блоку була зумовлена також загрозю зростання впливу комуністів.

Напередодні виборчої кампанії партія зазнала значних кадрових втрат – восени 1930 р. загинули два соціалісти-радикали (Д. Підгірний та М. Тютюко), а шестеро відомих діячів партії перебували в ув'язненні (А. Гривнак, С. Жук, О. Коберський, Д. Ладика, А. Невинський, М. Рогучький). Арешти торкнулись також членів місцевих організацій: 20 жовтня в Коломиї заарештовано голову повітової управи УСРП Косівщини І. Прокопова, на Кременеччині – членів повітової управи УСРП І. Романюка та О. Волошина. У Тернополі арештовано В. Лисого, О. Олійника, Л. Онуферка, І. Якимчука [10, с. 1]. 17 січня 1931 р. окружний суд Рівно засудив посла та заступника голови партії С. Жук на два роки ув'язнення за «підбурюючі проти Польщі промови на публічних зборах». За-

галом, якщо брати до уваги українську лівицю, в ув'язненні перебували 6 послів УСРП, 3 – з Сель-Робу, один – із Сельсоюзу, один – з Української партії праці і один сенатор Сель-Робу (єдності) [10, с. 1].

Таким чином, виборчий блок УСРП-УНДО постав у надзвичайно складній суспільно-політичній ситуації. Дописувач «Громадського голосу» констатував: «Проти загального польського блоку партій, одностайного в своїй ділянці проти українського руху, мусів повстати український виборчий блок для борони права народу» [11, с. 1]. «Спору про мандати, – підкреслював І. Макух, – не могло бути, бо вже попередні вибори з 1928 року виявили реальну силу обох рішачих партій... Радикали мали дістати третину мандатів, а ундисти – дві третини. Був також признаний мандат для УСДП. Згодом до угоди приєдналися УСДП» [5, с. 403].

Аналізуючи мотиви створення блоку, І. Макух стверджував: «Цей блок, однак, утворено не з самих практичних спонук щодо виборів. Радикали вважали, що ситуація вимагає від українства спільного фронту як протест проти польського урядового тероризму. Тільки одним фронтом боротьби можна було досягнути якогось успіху в обороні. На напад польського уряду не сміло українське суспільство розпорощуватися, але мусило ставити одну оборонну лаву. Спору про мандати не могло бути» [5, с. 404].

25 вересня 1930 р. було оприлюднено спільне звернення Головної управи УСРП, ЦК УНДО та ЦК УСДП «Український Народ», в якому відзначалося: «В обличчя важких подій..., три найстарші українські політичні партії: УСРП, УНДО і УСДП та білоруські політичні партії створили один великий український та білоруський Виборчий Блок» [12, с. 1].

Державний список Сель-Робу (єдності) був анульований владою. Правий Сель-Роб і УПП змогли виставити тільки локальні списки. Загалом списки Сель-Робу (єдності) були анульовані в усіх округах Люблінського воєводства, на Поліссі і в округах Волинського воєводства, крім Кременецького. На виборах до сенату Сель-Роб (єдність) зміг виставити свої списки тільки у Львівському та Станіславському воєводствах.

КПЗУ виступила на виборах спільно з Сель-Робом (єдністю) та польською ППС-лівицею, які утворили Антифашистський блок. Виборча платформа блоку розтлумачена ЦК КПЗУ у жовтні 1930 р. Комуністи закликали боротися за спільний «антифашистський робітничо-селянський блок», проти безробіття і наступу капіталу, національного гноблення, голосувати за кандидатів цього блоку [3, с. 80].

Підсумки виборчої кампанії були невтішними для української лівиці. Українсько-білоруський блок здобув тільки 21 посольський мандат. Оцінюючи результати виборчої кампанії 1930 р. І. Макух підкреслював: «Українське населення у цих «німих виборах» без вічевої агітації масово голосувало за українську спільну лісту. Це

був масовий протест проти тероризму польського уряду. Але на це масове голосування урядові польські кола відповіли нечуваними в правових державах шахрайствами голосів і тим самим позбавили українське населення очевидних результатів голосування» [5, с. 406].

УСДП і на цих виборах не здобула жодного мандата. Один з її лідерів Іван Квасниця так оцінив їх результати: «Вислід виборів випав для нашої партії некорисно»..., але «Виборча кампанія дала на змогу поширити впливи нашої партійної ідеології» [13, с. 2]. У цих словах більше бажаного, ніж дійсного, оскільки в 30-х роках ХХ ст. рейтинг УСДП в суспільстві був одним з найнижчих серед інших лівих сил Галичини.

Парламентську діяльність послі УСРП розпочали із протестів проти «пацифікації». Першим у сеймі 1 січня 1931 р. на засіданні бюджетної комісії, з різкою критикою політики польської держави виступив М. Магчак. Посол зауважив, що поляками «стягано масові контрибуції, нищено майно, змушувано людей до підписування просьб на розв'язання українських організацій і кооператив». 28 січня справу «пацифікації» на засіданні адміністративної комісії сенату порушив сенатор І. Макух [14, с. 1].

Діяльність членів УСРП у парламенті Польщі була доволі продуктивною. Зокрема тільки на початку 1932 р. послі УСРП в сеймі підготували вісім інтерпеляцій: 1) у справі нападу поліції на мешканців с. Должанка Тернопільського повіту; 2) у справі неоплати за ґрунт, забраний на повітову дорогу від Марії Кречуняк у Ясенів Косівського повіту; 3) у справі нетактовної поведінки старости Хшановського щодо селянської депутації із с. Бялбжечи; 4) у справі безкарності службових і кримінальних провин начальника суду Варивади у Богородчанах; 5) у справі згвалтування 11-ти річної Анни в Добромірці Збараського повіту поліцейським у період пацифікації; 6) у справі побиття 9-ти арештованих громадян у с. Чижиків Львівського повіту; 7) у справі зловживань інспектора Фішера у Перемишлі, а саме – перелідування дітей і вчителів в школі ім. М.

Пашкевича в Перемишлі; 8) у справі припинення слідства прокурором окружного Коломийського суду щодо зловживань на виборах 1930 р. Більшість інтерпеляцій були адресовані міністру внутрішніх справ і міністру справедливості і тільки одна до міністра освіти [15, с. 2].

Проте безрезультатність інтерпеляцій привела до розчарування у парламентській діяльності членів УСРП серед українського населення краю. Ситуація ускладнювалася зростанням авторитарних тенденцій у Польській державі. 14 лютого 1935 р. І. Макух у своєму виступі критично зауважив, що цілу тогочасну політику щодо українців опанувала «вшехпольська ідеологія», що взагалі не мала наміру визнати існування українців, а для цього вона прагнула поділити український народ на цілий ряд окремих племен, які потім мають політично і культурно розплитися в польському морі. Однак, на думку голови УСРП, «коли українська нація раз пробудилася до відродженого свідомого життя, то вона вже не відречеться від ідеалу» [16, с. 3].

Відповідно до Конституції 1935 р. підготовлено нові виборчі ординації, які мали на меті обмеження діяльності опозиційних політичних сил. Замість попередньої системи голосування за списки впроваджено систему єдиного списку. За таких умов УСРП (як і Фронт Національної Єдності (ФНЄ), ОУН та інші партії, в.т.ч. української лівиці) відкрито заявила про свою відмову брати участь у виборах.

Висновки. Таким чином, упродовж 1928-1935 рр. партії української лівиці брали активну участь у виборчому процесі до найвищого законодавчого органу країни, намагалися вплинути на етнонаціональну політику польського уряду, покращити соціально-економічне, національно-культурне становище українців у Другій Речі Посполитій. Незважаючи на ігнорування інтерпеляцій українських послів, виступи представників лівиці із трибуни сейму і сенату мали широкий суспільний розголос, підносили на якісно вищий рівень національно-визвольний рух на західноукраїнських землях у 1930-х рр.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Жерноклеєв О. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії / О. Жерноклеєв, І. Райківський. – К.: Основні цінності, 2004. – 283.
2. Зайцев О. Політичні партії Західної України у парламентських виборах 1928 р. / О. Зайцев // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 172-175.
3. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922-1939) / О. Зайцев // УІЖ. – 1993. – № 1. – С. 79-81.
4. Райківський І. Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в Другій Речі Посполитій / І. Райківський // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Сер. Філософія. Політологія. – К., 2003. – Вип. 62. – С. 51-60.
5. Макух І. На народній службі / І. Макух. – К., 2001. – 376 с.
6. Українська соціальна демократія перед реституцією // Діло. – 1928. – 27 вересня. – С. 2.
7. Громадський голос. – 1928. – Ч. 39. – С. 2.
8. Громадський голос. – 1930. – Ч. 17. – С. 2.
9. Громадський голос. – 1930. – 20 вересня. – С. 2.
10. Громадський голос. – 1930. – 4 жовтня. – С. 1.
11. Громадський голос. – 1930. – 27 вересня. – С. 1.
12. Громадський голос. – 1930. – 11 жовтня. – С. 1.
13. Конференція Підкарпаття // Професійний вісник. – 1930. – Грудень. – С. 2.

14. Громадський голос. – 1931. – 23 січня. – С. 1.
15. Громадський голос. – 1932. – 6 лютого. – С. 2.
16. Громадський голос. – 1935. – 25 лютого. – С. 3.
17. ЦДАГО України, ф. 6, оп. 1, spr. 308, ark.15–19.
18. Швагуляк М. Партиїні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблеми політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919-1939 рр.) / М. Швагуляк // Сучасність. – 1994. – № 2. – С. 81-89.
19. Koko E. Ukraincy socjaldemokracy galicyjscy w okresie międzywojennym (1918-1939) E. Koko // *Ukrainska mysl polityczna w XX wieku. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellonskiego*. – Krakow, 1993. – Z. 103. – S. 125-141.
20. Szumiło M. *Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Sejmie I Senacie RP (1928-1939): zarys problemu* / M. Szumiło // *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze*, 2002. – Z. 13/14. – S. 153-160.
21. Pierwszy poseł ukraińskiej socjalnej demokracji w Sejmie Rzeczypospolitej // *Robotnik*. – 1930. – 24 maja. – S. 3.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2015

REFERENCES:

1. *Zhernoklyeyev O. Lidery zakhidnoukrayins'koyi sotsiad-demokrativ. Politychni biohrafiyi (Best Western sotsiad Democrats. Political biography)*. – K.: *Osnovni tsinnosti*, 2004. – 283.
2. *Zaytsev O. Politychni partiyi Zakhidnoyi Ukrayiny u parlament-s'kykh vyborakh 1928 r. (Political parties of Western Ukraine in the parliamentary elections in 1928). Ukrayina: kul'turna spadshchyna, natsional'na sviodomist', derzhavnist'*. – L'viv, 1995. – Vyp. 2. – P. 172-175.
3. *Zaytsev O. Predstavnyky ukrayins'kykh politychnykh partiy Zakhidnoyi Ukrayiny v parlamenti Pol'shchi (1922-1939) (Representatives of Ukrainian political parties in the Parliament of Western Ukraine Poland (1922-1939))*. *UIZh*. – 1993. – № 1. – P. 79-81.
4. *Raykivs'kyi I. Vzayemny ukrayins'kykh sotsial-demokrativ Halychyny z Pol's'koyu partiyeyu sotsialistychnoy i Druhiy Rechi Pospolytyi (Relationships Ukrainian Social Democratic Party of Galicia with the Polish socialist and Second Polish Republic)*. *Visnyk Kyivskoho nats. un-tu im. Tarasa Shevchenka. Ser. Filosofiya. Politolohiya*. – K., 2003. – Vyp. 62. – P. 51-60.
5. *Makukh I. Na narodniy sluzhbi (At the national service)*. – K., 2001. – 376 P.
6. *Ukrayins'ka sotsiyal'na demokratiya pered restytutsiyeyu (Ukrainian democracy to a social restitution)*. *Dilo*. – 1928. – 27 veresnya. – P. 2.
7. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1928. – Part 39. – P. 2.
8. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1930. – Part 17. – P. 2.
9. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1930. – 20 veresnya. – P. 2.
10. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1930. – 4 zhovtnya. – P. 1.
11. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1930. – 27 veresnya. – P. 1.
12. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1930. – 11 zhovtnya. – P. 1.
13. *Konferentsiya Podkarpattya (Conference Podkarpatiya)*. *Profesiynyy visnyk*. – 1930. – Hruden'. – P. 2.
14. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1931. – 23 sichnya. – P. 1.
15. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1932. – 6 lyutoho. – P. 2.
16. *Hromads'kyi holos (The public vote)*. – 1935. – 25 lyutoho. – P. 3.
17. *Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny (Central State Archive of Public Organizations of Ukraine)*, f. 6, op. 1, spr. 308, ark.15–19
18. *Shvahulyak M. Partiyini podily i zahal'nonatsional'ni interesy. Problemy politychnoyi konsolidatsiyi ukrayins'koho natsional'noho rukhu Halychyny (1919-1939 rr.) (Party divisions and national interests. Problems of political consolidation Ukrainian national movement in Galicia (1919-1939 gg.))*. *Suchasnist'*. – 1994. – № 2. – P. 81-89
19. Koko E. *Ukraincy socjaldemokracy galicyjscy w okresie międzywojennym (1918-1939) E. Koko // Ukrainska mysl polityczna w XX wieku. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellonskiego*. – Krakow, 1993. – Z. 103. – P. 125-141.
20. Szumiło M. *Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Sejmie I Senacie RP (1928-1939): zarys problemu* / M. Szumiło // *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze*, 2002. – Z. 13/14. – P. 153-160.
21. *Pierwszy poseł ukraińskiej socjalnej demokracji w Sejmie Rzeczypospolitej // Robotnik*. – 1930. – 24 maja. – P. 3.

Бегей Ігор Іванович – кандидат політичних наук, доцент
Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України
Адреса: 79005, м. Львів, пр. Шевченка, 9
E-mail: begej@i.ua

Begej Igor Ivanovych – PhD in political science, associate professor
Lviv institute of banking the University of banking of the National Bank of Ukraine
Address: 9, Shevchenko Av., Lviv, 79005, Ukraine
E-mail: begej@i.ua